

retaliation». Describes the creation of NATO and the highlights of his official duties. Chief among them was creation by the United States the center of power, able to withstand the threat of Soviet military and political influence in Western Europe. Highlights US- Soviet relations, the process of curbing the growth of communism and socialism by means of conventional armed forces and military policies. Available estimate of the global strategy of American mission , and main areas of foreign and military policy.

Key words: USA, export of capital, the military-political strategy, diplomacy, «world order».

Стаття надійшла до редколегії
10.06.2013 р.

УДК 94(476)“1863/1864”: 323.269.6:271.2:272

Валентина Яновська

Повстання 1863–1864 рр. на території Білорусі: конфесійний чинник

Проаналізовано ставлення представників різних національно-конфесійних груп населення білорусько-литовських губерній до повстання 1863–1864 рр. З'ясовано, що вірні та духовенство римо-католицької церкви переважно були на боці повстанців, а духовенство та парафіяни православної церкви схвалювали дії уряду. Однак установити конкретні форми прояву позиції римо-католицького духовенства щодо повстання неможливо через конспіративний характер їхньої діяльності та відмову населення розкрити участь священників у підтримці повстання, що свідчить про авторитет та великий ідейний вплив священників на вірних. Позиція представників інших конфесій не була однозначною. Лише старовіри проявили себе як відкриті союзники уряду, повністю підтримавши його дії.

Ключові слова: повстання, конфесії, римо-католицька церква, Російська імперія, священники.

Постановка наукової проблеми та її значення. Повстання 1863–1864 рр. є однією з найважливіших політичних подій XIX ст., у якій взяли участь різні верстви населення білорусько-литовських губерній. Однак передусім вірним і духовенству двох церков – римо-католицької і православної – в ході розгортання цього повстання прийшлося вибирати, на чий бік стати: залишатися законотримачами підданими самодержавства чи підтримати інсургентів. Наявний фактичний матеріал дає можливість установити зайняті позиції представників цих двох конфесій.

Метою статті є виявлення ступеня участі представників різних конфесій у повстанні 1863–1864 рр., характеристика їх громадянської позиції під час найбільш знакової політичної події в історії Білорусі XIX ст.

Історіографічний аналіз. Спеціальних праць, де б аналізувалася участь духовенства різних конфесій Білорусі в Січевому повстанні 1863 р., або, взагалі, присвячених конфесійному чинникові, ні у вітчизняній, ні в зарубіжній історіографії немає. Можемо говорити лише про ступінь наявності цієї теми в роботах, присвячених подіям цього повстання. У російській історіографії XIX – початку XX ст. панувала концепція про те, що римо-католицькі священники і ченці були головною ідейною силою цього повстання [13; 18; 20]. Новий методологічний підхід до оцінки повстання на території Білорусі почав розроблятися в 1920-ті рр. у зв'язку зі становленням білоруської національної історіографії. Щодо визначення ролі конфесійного чинника у повстанні, то цей аспект цілком випав із поля зору дослідників. Зміна внутрішньополітичної ситуації в СРСР і БРСР у кінці 1920-х рр. зумовила появу іншого концептуального підходу щодо висвітлення Січевого повстання. Однак ішлося не стільки про створення нової, скільки відродженням дореволюційної концепції. У Білорусі її представником став академік С. Агурський, який писав, що повстання 1863 р. було організовано поміщиками і духовенством, воно проходило винятково під шовіністичними гаслами [12, с. 15].

Формування нового підходу в дослідженні проблеми спостерігається з 1990-х рр. і в білоруській, і польській та російській історіографіях. У польській історичній науці інтерес до білоруських земель викликає насамперед початковий («маніфестаційний») період повстання і розгортання репресивних

заходів після нього [24; 25; 26; 27]. Що стосується російської історіографії, то в ній новим напрямком досліджень стала тема репресій і висилки духовенства до Сибіру. Проте в цих роботах, як і в інших, що претендують на вироблення загального концептуального підходу до вивчення повстання, як і раніше, зазвичай, територія Білорусі не береться до уваги загалом і конфесійний компонент зокрема. Про недостатню вивченість цієї проблеми в сучасній білоруській історіографії йдеться в колективній праці «Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы» [21; 22].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Повстання 1863–1864 рр. насамперед зачепило дві основні християнські конфесії Білорусі – православну і католицьку. Оцінка ролі католицького духовенства, хоча вона і розходиться в категоричності основних висновків та осмисленні окремих аспектів, більш-менш однозначна за своєю суттю: *значна частина духовенства була на боці повстанців*. І з нею треба погодитися. Осмислення ж конкретного прояву цієї позиції, її світської та конфесійної складових частин, вимагає, на нашу думку, детальнішого розгляду таких аспектів: а) участь католицьких священиків в акціях протесту населення напередодні повстання; б) ставлення вищого римо-католицького духовенства до повстання; в) безпосередня участь ксьондзів і ченців у повстанських загонах.

Антиурядові акції в попередній («маніфестаційний») період почалися в костелах білорусько-литовських губерній під впливом подій, що відбулися у Варшаві 27 лютого 1861 р. Тоді, під час розгону демонстрації, загинуло кілька людей. День їхнього поховання, 2 березня 1861 р., і став початком церковних демаршів, у яких переплелися релігійні і політичні мотиви. З Варшави вони поширилися на схід, у напрямку білорусько-литовських губерній. У костелах Білорусі служили панахиди за вбитими у Варшаві, багато католиків носили траурний одяг зі спеціальними символами. І хоча носіння траурного одягу за померлим або загиблим було давнім звичаєм, але його масове поширення на початку 1860-х рр. сприймалося як демонстрація негативного ставлення до російської влади, як траур по Вітчизні – Речі Посполитій – і надія на її відродження. Влада забороняла носіння символів жалоби та інших «революційних» відзнак, але бажаного результату ці заборони не принесли [23, с. 116, 117].

Церковний протест також мав інші форми: сценічні богослужіння (меси, приурочені до якоїсь події та організовані як маленькі театральні вистави), спів патріотичних гімнів у костелі. Збереглося багато свідчень про те, в яких храмах Білорусі та коли співали патріотичних гімнів, але навіть за судовими документами у кожному конкретному випадку важко з'ясувати роль ксьондзів у цих акціях. Так, у фонді Мінського повітового суду Національного історичного архіву Білорусі з 13 справ про патріотичні співи в костелах (за вересень – листопад 1861 р.) тільки одна справа містить потрібні відомості [2; 3; 4]. З'ясувати, коли ж ініціатором співів у костелі ставали саме священики, неможливо, оскільки ті парафіяни, що брали участь у них, ніколи не свідчили проти священиків.

Ще важче з'ясувати роль католицьких священиків у тих акціях вірних римо-католицької церкви, які відбувалися поза стінами храму: встановлення хрестів із патріотичною символікою, поширення «релігійно-революційних символів» та ін. Без сумніву, 1863 р. поставив перед усім католицьким духовенством Білорусі та Литви питання: кого підтримати – уряд чи повстанців? І, гадаю, є підстави стверджувати, що більшість представників католицького кліру стала на бік повстанців.

Немає підстав для категоричної оцінки поведінки вищого римо-католицького духовенства як посібників царської влади в придушенні революційного руху в білорусько-литовських єпархіях. За підтримку римо-католицьким духовенством повстання віленський єпископ Адам-Станіслав Красінський «волею імператора» перестав бути єпископом і був висланий до В'ятки без права повернення до Вільна. За даними департаменту духовних справ іноземних віросповідань у Віленській єпархії, 17 ксьондзів брали активну участь у повстанні (тобто були у повстанських загонах), 71 мав безпосереднє до нього відношення. Наскільки ця цифра є точною, важко сказати, бо лише в збірнику документів «Повстанческое движение в Гродненской губернии 1863–1864 гг.» міститься більше 10 згадок безпосередньої участі ксьондзів у повстанських загонах [19, с. 32, 39, 46, 50, 75, 81, 85, 94, 108, 118, 128].

За підрахунками російського дослідника В. Зайцева, на території литовсько-білоруських губерній, де римо-католицьке духовенство становило лише 0,16 % від усього населення, кількість репресованих духовних осіб сягала 3,35 %. Отже, була репресована кожна 16-та духовна особа католицького кліру зазначеної території [15, с. 31, 37, 105, 107].

Після повстання російський уряд розірвав конкордат 1847 р. і розпочав цілеспрямовану і жорстку політику щодо католицької церкви в Білорусі та Литви. Основною її метою було добитися зменшення впливу католицького духовенства на місцеве населення. Жорстокість виявлялася в тих методах, якими здійснювалася ця політика на практиці. Широко проводилися репресивні заходи щодо католицького духовенства, яке брало участь у повстанні; відбувалося закриття костьолів і монастирів та навернення вірних на православ'я різними шляхами; видавалися обмежувальні закони щодо пастирської діяльності католицької церкви.

На боці повстанців опинилися і представники євангелістсько-реформатської та лютеранської конфесій. Найбільш яскраву сторінку вписали в цю боротьбу учні та викладачі Слуцької євангелістсько-реформатської гімназії. За активну участь у повстанні 280 учнів (62 % загальної кількості) були виключені з гімназії; частина викладачів була заслана до Сибіру [23, с. 128].

Архівні матеріали (хоч і нечисленні) містять відомості про участь у повстанських загонах лютеранських вірних. Наприклад, у показах одного з повстанців загону Гліба (Кашанського), який діяв у Гродненській губернії, йдеться про «8 осіб німців, що були у загоні» [19, с. 99].

У ході підготовки повстання православному духовенству відводилася певна роль у подіях, які невдовзі очікувалися. Важко було не рахуватися з його впливом на православне населення, чисельність якого в Білорусі внаслідок ліквідації унії значно збільшилася. У церквах, духовних семінаріях, будинках священників і православних вірних з'являлися різні відозви, маніфести, прокламації. У фонді офіційного історіографа повстання В. Ратча, який зберігається в Національному історичному архіві Білорусі, міститься багато донесень від православних священників про такі листівки, а також про ставлення до повстання місцевих мешканців. Так, 26 січня 1863 р. глибоцький благочинний повідомляв, що вранці 23 січня в с. Асинагорську на будинку селянина та інших місцях було виявлено три «відозви до селян обурливого змісту проти православної віри і особи государя імператора» [1, л. 3]. Житлинський благочинний із Бобруйського повіту Галеневич, котрий із гордістю писав про себе, що він «за місцем походження батьків малорос, який довів свою вірність і відданість вітчизні у 1831 році [...], сприяючи військам у викритті і переслідуванні зграї заколотників у Пінському повіті», інформував губернатора Мінської губернії про появу і діяльність повстанців у Бобруйському повіті і настроях населення [6, с. 2–4]. Надходили рапорти від православних священників і про різні дії ксьондзів на користь повстанців. Наприклад, 7 лютого 1863 р. щучинський благочинний доносив про читання маніфесту революційного уряду в Щучинському, Жолудоцькому і Заболотському костелах [1, л. 6 об.].

У відповідь на позицію доносу під час повстання відбулося чимало жорстоких розправ із православними священниками, які в тій чи тій формі висловили свою підтримку російським властям. Карали по-різному: священникові Житлинської церкви Слонімського повіту Миколі Ступницькому повстанці поголили голову і забрали продуктові запаси. Нерідко траплялося, що православних священників змушували бути присутніми під час приведення ксьондзами до присяги повстанському уряду православного населення, читання маніфесту повстанського уряду польською мовою та ін. Траплялися і вбивства священників. Вони почалися у відповідь на страту через повішення ксьондза Ішори (Лідський повіт). У ніч із 22 на 23 травня 1863 р. було вбито священника православної церкви в м. Суражі Гродненської губернії, 23 травня – отця Конапасевича, священника з м. Богушевичі Ігуменського повіту Мінської губернії, 3 липня – отця Рапацького, священника с. Котри Пружанського повіту Гродненської губернії. На початку червня був повішений псаломщик Федір Юзефович (Мінська губернія, Пінський повіт, Святовольська парафія).

Все-таки є підстави стверджувати, що позиція православного духовенства, тим більше православних вірних, не була настільки однозначною. І це зрозуміло, адже не так багато часу минуло з того часу, коли була скасована унійна церква, а православне духовенство по-різному ставилося до цієї події. Є згадки про молодих православних священників із Гродненської губернії – Білевича (с. Гавейнавичі) і Жабровського (с. Миловидів), які нібито з примусу підписали за неписьменних селян присягу повстанському уряду і були за це покарані; про священника Нарочанської церкви Скабалановича, котрий разом зі своїми дочками був запідозрений у зв'язках із повстанцями і забезпеченні їх продуктами. У Національному історичному архіві Білорусі збереглися матеріали, що свідчать про «інтерес» із боку одного із церковнослужителів Речицької соборної церкви до протестів у костелах. Те, що це була не проста цікавість, а позиція, підтверджують такі дії причетника

Чайковського, який відмовився виступити свідком проти батька і римо-католиків, а на питання «Чи справді 1 листопада була заявлена демонстрація зі співом забороненого гімну на Богослужінні за Вашої присутності?» відповів, що він навіть сам вислів «демонстрація» не розуміє [5, с. 22 зв.].

Дослідник А. Ільїн, посилаючись на матеріали Державного архіву Брестської області, де серед документів збереглися листи Яна Позняка і його стаття в газеті «Kurier Wileński» від 23 березня 1933 р., називає православного священника, настоятеля Лопатинської церкви Пінського повіту Миколу Мороза активним учасником повстання, який був позбавлений духовного сану і засланий на 10 років на каторжні роботи [16, с. 200–204]. Серед свідчень повстанців Гродненської губернії є визнання Івана Шешка з Волковиського повіту, одного з повстанців загону Юндзіла, що він, «віри православної [...], духовного походження», брав участь у битві під Миловидами [19, с. 255].

Взаємовідносини між вірними різних християнських конфесій та їх священниками залишалися врівноваженими до того моменту, поки влада не спровокувала сутички. У свідченнях повстанців Гродненської губернії (і католиків, і православних) практично не називаються прізвища ксьондзів, із якими ті зустрічалися в загонах. Це викликає недовіру до таких свідчень, оскільки знаходилися вони, зазвичай, у загонах, що діяли в місцевості їхнього проживання, і, очевидно, добре знали своїх і православних, і католицьких священників.

Про шанобливе ставлення православних вірних до католицьких священників свідчить і те, що, роблячи важкий для себе вибір, вони зверталися за порадою до ксьондза. Наприклад, у червні 1863 р. військовий начальник Слуцького повіту отримав донос начальника 3-го стану, що група православних жителів м. Копиля з появою чуток про наближення повстанців звернулася до ксьондза Іванівського з проханням порадити, як їм зустріти повстанців. Пізніше, в грудні того ж року, священник був звинувачений у співчутті повстанцям, але під час слідства свідки (11 осіб православних) не підтвердили того, що священник їх підбурював; він лише відповів їм, що «не можна зустрічати із сокирами та киями [повстанців], адже вони озброєні, а якщо не хочете з хлібом-сіллю, то заховайте гроші подальше [...]» [8, с. 16]. На підставі цих свідчень священника було виправдано військовим судом. Щоправда, надалі ксьондз Іванівський усе ж був переведений в іншу парафію «зі встановленням за ним суворого поліцейського нагляду» і стягненням штрафу в розмірі 200 руб. на користь «постраждалих від заколоту» [10, с. 3].

Старообрядці ж, незважаючи на їхні здавалося б, непримиренні відносини із царським урядом й офіційним православ'ям, не стали на бік повстанців. Навіть більше, за словами самого генерал-губернатора Михайла Муравйова та сучасника подій Петра Чаревіна, після прибуття до краю в них склалося враження, що лише старообрядці насправді залишалися «вірними своєму обов'язку». Так, старообрядницькі громади Динабурзького і Режицького повітів Вітебської губернії створили кінні сотні для боротьби з повстанцями. Ініціативу підтримали і в інших місцевостях. У Мінській губернії першими відгукнулися старообрядці Борисовського та Бобруйського повітів. Щоправда, через нечисленність і бідність громад сотні скласти не вдалося. Проте бобруйські старообрядці заявили, що готові йти в армію «поголовно і жертвувати всім своїм майном», а борисовські зібрали 390 руб. на обмундирування [7, с. 5, б зв.] .

Про поведінку юдейського населення під час повстання та їх духовних наставників свідчень не так багато. Відомо, що під час подій у Варшаві (1861 р.) варшавський рабин Беруш Майзель закликав до єднання з поляками, а євреї міста виходили на демонстрації, вели агітацію серед робітників, переправляли нелегально зброю. З початком повстання і поширенням його на територію Литви та Білорусі революційний уряд, щоб схилити на свій бік єврейське населення, випустив двомовну прокламацію: польською та на їдиш. У ній зазначалося: «Коли ми з допомогою Всевишнього звільнимо країну від московської неволі, ми спільно будемо насолоджуватися миром. Ви та діти ваші будуть користуватися всіма громадянськими правами без обмежень, бо народний уряд не буде питати про віру та походження, а тільки про місце народження» [17, с. 220].

Це сприяло залученню до лав повстанців єврейської молоді, представників інтелігенції. У літературі зазначалося, що бували випадки, коли євреї поширювали серед селян звернення повстанського уряду, повідомляли повстанців про рух військ, але вважалося, що ці випадки були одиничними і характерними тільки для Царства Польського. Що ж до Білорусі та Литви, то вказувалося, що там єврейське населення не брало участь у повстанні і навіть не співчувало йому.

Ретельне опрацювання архівних матеріалів і поява нових документальних збірників є підставою для спростування цих категоричних тверджень. Наприклад, у слідчій справі про осіб, причетних до повстання у Вітебській губернії, є документи за 1863 р. про те, що євреї м. Освея постачали дворянам і ксьондзам Люцинського й Режицького повітів свинець, порох та інші продукти, а син одного з них за дорученням люцинського ксьондза переправляв секретні листи до Москви. Всі вони були заарештовані, але пізніше звільнені, завдяки тому, що єврейські купці взяли їх «на поруки» [11, с. 95, 109].

Про те, що зв'язки єврейського населення з повстанцями були не епізодичними, а радше досить міцними, свідчить звернення М. Муравйова до місцевої влади звернути пильну увагу на євреїв-ремесників і міських майстрів щодо пошиття ними одягу та взуття для інсургентів. Звертаючись до губернаторів, він зажадав «покласти край подібного роду промислам [...], оголосити цеховим управам у містах і депутатам єврейських громад у містечках, що у разі виявлення майстрів і промисловців, які заготовляють для бунтівників одяг, окрім його конфіскації і стягнення з його власника штрафу у тричі більшого за вартість знайденого товару, громаду або цех, до яких належить винний, буде у свою чергу обкладено штрафом від 100 до 500 руб. сріблом» [9, с. 8].

Звичайно, діяльність євреїв важко однозначно оцінювати як явне співчуття повстанцям. Водночас, не вдаючись до з'ясування мотивації, причин встановлення зв'язків євреїв із повстанцями, очевидно, що результати їхніх дій були спрямовані на активізацію повстанського руху.

Потребує уточнення й оцінка позиції мусульманського населення Литви та Білорусі під час повстання. Твердження, що мусульманське населення та їхні духовні наставники зберігали дружній нейтралітет, уникаючи активних дій, не співвідноситься з такими даними: 26 татар, серед яких 5 жінок, були вислані в Сибір на каторжні роботи за участь у повстанні 1863–1864 рр. Серед них були Стефан Кричинський (спочатку гродненський суд засудив його до смертної кари), Амурат Ахматович, який повернувся на батьківщину тільки в 1878 р. Активним учасником повстання був і Адам Туган-Барановський, який таємно перевозив для повстанців зброю з Пруссії, організовував збір коштів для них. Безпосереднє відношення до повстання мав генерал-майор російської лейб-гвардії, командир гродзенського гусарського полку Іван Халецький. Із початком антиурядових виступів він зробив свій вибір: відмовився від військової служби і приєднався до інсургентів, організувавши загін волинської кавалерії. Після придушення повстання І. Халецький був змушений назавжди залишити батьківщину й емігрувати до Франції [14, с. 379]. Тому, хто зробив інший вибір і підтвердив свою повну лояльність владі, діставалися нагороди. Так, інший відомий представник татарського народу, генерал-майор Іван Корицький брав участь в операціях проти повстанців у Гродненській губернії в складі російських військ Віленського військового округу, за що, мабуть, і отримав чин поручика в 1864 році, а пізніше – орден Св. Станіслава III ступеня, «для нехристиян встановлений» [14, с. 283].

Висновки. Січневе повстання порушило спокій краю; у ньому взяли участь усі національно-конфесійні верстви населення, тому події 1863–1864 рр. не були проявом «польської інтриги», а виявом внутрішньополітичної нестабільності держави. Позиція духовних осіб усіх конфесій та вірних щодо повстання не була однорідною: їх представники перебували і в одному, і в іншому таборах. Водночас співвідношення між прихильниками і противниками повстання відрізнялися в кожній конфесії. Наявний фактичний матеріал дає змогу встановити позицію духовенства цих конфесій: римо-католицьке духовенство можна представити здебільшого як прихильників повстання; православне – як поборників уряду; представники лише однієї конфесії на території Білорусі – старообрядці – проявили себе як явні союзники уряду, повністю підтримавши його дії.

Джерела та література

1. Отдел рукописей Российской национальной библиотеки, ф. 629 «Ратч Василий Федорович», оп. 1, д. 204.
2. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (далей – НГАБ), ф. 159, воп. 1, спр. 6673.
3. НГАБ, ф. 159, воп. 1, спр. 6674.
4. НГАБ, ф. 159, воп. 1, спр. 6676-6686.
5. НГАБ, ф. 159, воп. 1, спр. 6685.
6. НГАБ, ф. 295, воп. 1, спр. 1537.
7. НГАБ, ф. 296, воп. 1, спр. 24.
8. НГАБ, ф. 296, воп. 1, спр. 26.
9. НГАБ, ф. 1513, воп. 1, спр. 1.
10. НГАБ, ф. 1781, воп. 32, спр. 138.

11. НГАБ, ф. 3046, воп. 2, спр. 1.
12. Агурский С. Х. Очерки по истории революционного движения в Белоруссии (1863–1917) / С. Х. Агурский. – Минск : Белорус. гос. изд-во, 1928. – 348 с.
13. Брянцев П. Д. Польский мятеж 1863 г. / соч. П. Д. Брянцева. – Вильна : Тип. А. Г. Сыркина, 1892. – VIII, 263 с.
14. Думин С. Литовские татары в истории и культуре / С. Думин, Г. Ситдыков, А. Якубаускас. – [Изд. 2-е.]. – Каунас : Союз общин татар Литвы, 2012. – 310 с.
15. Зайцев В. М. Социально-сословный состав участников восстания 1863 г. (Опыт статистического анализа) / В. М. Зайцев. – М. : Наука, 1973. – 196 с.
16. Ильин А. Ян Позняк – первый исследователь участия православного духовенства в восстании 1863–1864 гг. / А. Ильин // Кастусь Каліноўскі і яго эпоха ў дакументах і культурнай традыцыі : матэрыялы VII міжнар. навук. канф. Беларус. Гістор. Т-ва, Менск, 25 верасня 2009 г. – Менск : Беларус. Гістар. Т-ва, Польскі Ін-т у Менску, 2011. – С. 193–198.
17. Кандель Ф. Очерки времен и событий: Из истории российских евреев / Ф. С. Киндель ; науч. ред. И. Кипнис. – Иерусалим : Ассоц. «Тарбут», 1990. – Ч. 2: 1772–1882 годы. – 295 с.
18. Миловидов А. И. Заслуги графа М. Н. Муравьева для православной церкви в Северо-Западном крае / А. Миловидов. – Харьков : Тип. губерн. правления, 1900. – 92 с.
19. Повстанческое движение в Гродненской губернии 1863–1864 гг. / Государственное учреждение «Национальный исторический архив Беларуси в Гродно» ; Археографическая комиссия Комитета по архивам и делопроизводству при Совете Министров Республики Беларусь (Гродненское отделение). – Брест : Академия, 2006. – 397 с.
20. Ратч В. Сведения о польском мятеже 1863 г. в Северо-Западной России / собрал Василий Ратч. – Вильна : Тип. губерн. правления, 1867. – Т. 1. – 678 с.
21. Яноўская В. В. Духавенства і паўстанне 1863–1864 гг. / В. В. Яноўская // Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы / Н. В. Анофранка (і інш.) ; навук. рэд. В. В. Яноўская. – Менск : Беларус. навука, 2006. – С. 150–164.
22. Яноўская В. В. Моўнае пытанне ў рымска-каталіцкім касцёле Беларусі (60-я гады XIX – пачатак XX ст.) / В. В. Яноўская // Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы / Н. В. Анофранка (і інш.) ; навук. рэд. В. В. Яноўская. – Мінськ : Беларус. навука, 2006. – С. 354–370.
23. Яноўская В. В. Хрысціянская царква ў Беларусі. 1863–1914 гг. / В. В. Яноўская. – Менск : БДУ, 2002. – 197 с.
24. Łaniec S. Partyzanci kresów północno-wschodnich w powstaniu styczniowym: ziemie białoruskie / Stanisław Łaniec. – Toruń : Top Kurier, 1996. – 110 s.
25. Łaniec S. Białoruś w drugiej połowie XIX stulecia / Stanisław Łaniec. – Olsztyn : Wyższa Szkoła Ped., 1997. – 205 s. – (Seria: Stusia i Materiały WSP w Olsztynie, 121).
26. Łaniec S. Ziemie białoruskie w latach reformy agrarnej, manifestacji patriotycznych i konspiracji narodowej, 1860–1862 / Stanisław Łaniec. – Toruń : Top. Kurier, 1998. – 77 s.
27. Łaniec S. Litwa i Białoruś w dobie konspiracji i powstania zbrojnego, 1861–1864 / Stanisław Łaniec. – Olsztyn : Ośrodek Badań Nauk im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie, 2002. – 196 s.

Яновская Валентина. Восстание 1863–1864 гг. на территории Беларуси: конфессиональный фактор.

Восстание 1863–1864 гг. является одним из знаковых политических событий XIX в., в котором приняли участие все национально-конфессиональные слои населения белорусско-литовских губерний. Однако прежде всего оно поставило вопрос выбора перед духовенством и верующими двух ведущих христианских конфессий того времени: римско-католической и православной. Наличный фактический материал даёт возможность установить позицию представителей этих конфессий: римско-католической – в большинстве случаев, как сторонников восстания; православной – как сторонников правительства. Установить точно формы проявления позиции римско-католического духовенства невозможно как по причине конспиративности их деятельности, так и отказа населения раскрыть участие священников. Последнее уже само по себе свидетельствовало об авторитете и большом идейном влиянии священников на верующих. И именно этот аспект, а не личное участие священников в отрядах, являлся более важным показателем их роли в восстании. Позиция представителей других конфессий не была однородной. Только представители одной конфессии на территории Беларуси – староверы – проявили себя как явные союзники правительства, полностью поддержав его действия.

Ключевые слова: восстание, конфессии, римско-католическая церковь, Российская империя, священники.

Yanouskaya Valentyna. 1863–1864 Uprising on the Territory of Belarus: Confessional Aspects. 1863–1864 uprising is one of the most significant political events of the nineteenth century, in which all the national and religious parts of people living in Belarusian-Lithuanian provinces participated. Above all, it challenged clergy and believers of

the two leading Christian denominations of the time: Roman Catholic and Orthodox. Empirical evidence obtained by the author makes it possible to define positions of the representatives of the both confessions: Roman Catholics in many cases supported uprising, while Orthodox Christians supported imperial government. It is impossible to describe ways of Roman Catholic resistance because of secrecy of their activities and because of the fact that people did not want to give evidence of priests' participation in the uprising. The latter proves authority and strong influence of the Catholic Church. It is because of this influence one can conclude that their role in uprising was very important. Other confessions representatives' positions were diverse. Only the Old Believers appeared to be open supporters of the government, they fully approved government's activities.

Key words: uprising, confessions, Roman Catholic Church. Russian Empire, priests.

Стаття надійшла до редколегії
09.07.2013 р.